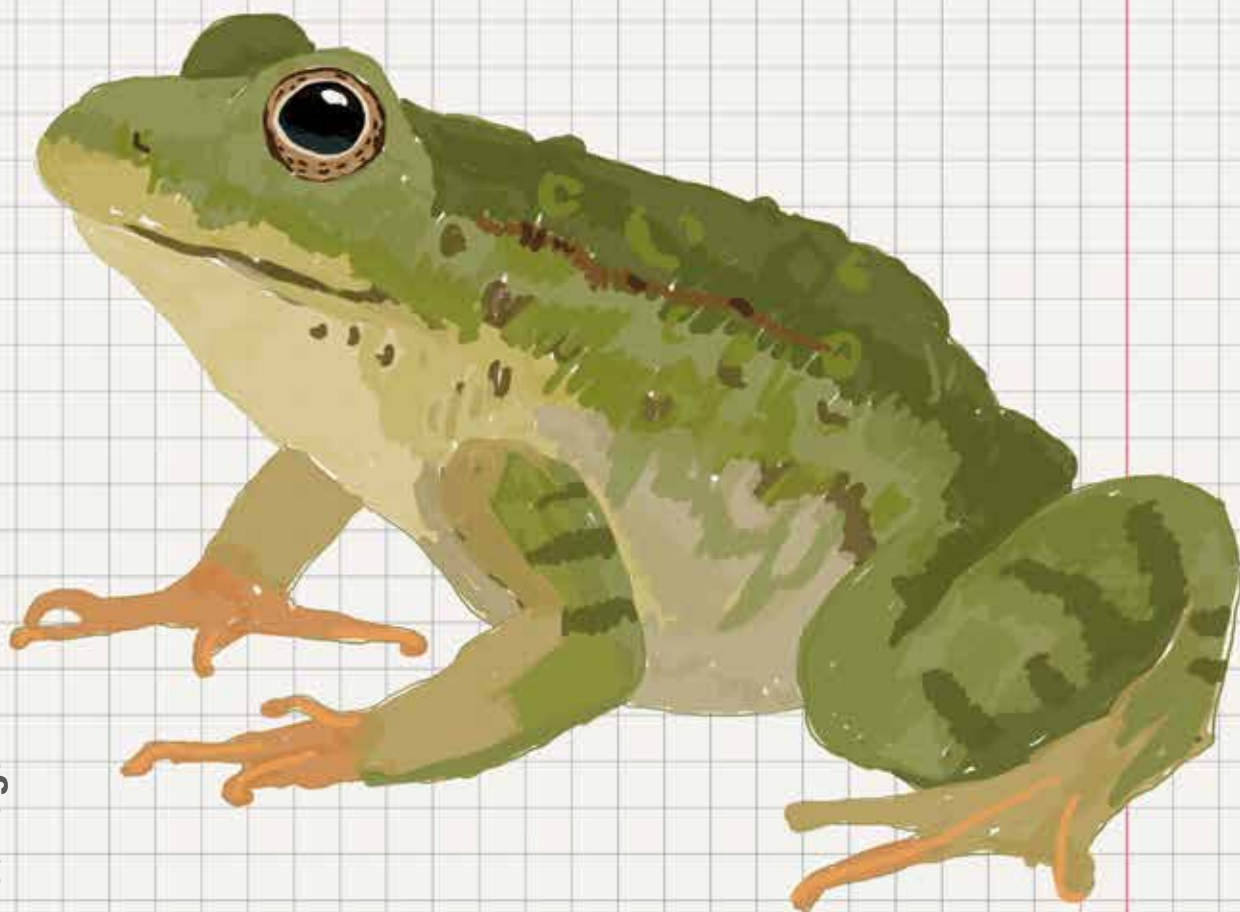

#36

mekausi iš kino

TAMSTA VARLIUS

Metodinė filmo aptarimo medžiaga

Vaidybinis filmas „Tamsta Varlius“ rekomenduojamas su 1–5 klasių mokiniais kalbantis apie vaikų santykius su artimaisiais, mokytojais, atsakomybę ir empatiją, vaiko ir suaugusiojo pasaulių sąlytį, tikrovę ir fantazijas, žmogaus santykį su gamta, gyvūnija, jos teises ir laisvę. Šioje metodinėje medžiagoje filmas aptariamas, atsižvelgiant į jo pasakojimą ir stilių. Joje taip pat pateikiamos užduotys, skirtos biologijai, aplinkos pažinimui, bendrųjų kompetencijų, doriniam bei meniniam ugdymui, gimtajai kalbai, informacinėms technologijoms ir klasės valandėlei. Paryškinti kino kalbos terminai detaliau paaiškinami žodynėlyje metodinės medžiagos pabaigoje.

Parengė Gintė Žulytė

Olandų kino režisierės Annos van der Heide vaidybinis filmas „Tamsta Varlius“ (Nyderlandai, 2016 m., 82 min.) atskleidžia nepaprastą vieno Nyderlandų kaimelio mokyklos kasdienybę. Vaikų mylimas mokytojas jiems prisipažįsta, kad iš savo protėvių paveldėjo gebėjimą pavirsti varle. Deja, šis virsmas jį džiugina ne visuomet – kartais jis labai vargina ar net tampa pavojingas mokytojo gyvybei. Laimei, sumani ir varliagyvius mylinti mokinė Sita visuomet pasiruošusi jam padėti.

filmo pasakojimas: Kai didieji virsta mašais,
o mašieji tampa dideli

Kino režisierės Annos van der Heide vaidybinis filmas „Tamsta Varlius“ – Nyderlandų rašytojo Paulo van Loono knygos vaikams tokiu pat pavadinimu **ekranizacija**. Filmo veiksmas vyksta nedideliame Nyderlandų kaimelyje, kuriame su mama ir gyvena pagrindinė filmo veikėja Sita. Kadangi jos mama yra be galo atsidavusi veterinarė, visą save skirianti gyvūnų gydymui ir globai, mergaitei dažnai trūksta jos dėmesio. Laimei, Sitą palaiko geraširdis ir draugiškas mokytojas Fransas, kurio paties gyvenime, pasirodo, taip pat apstu rūpesčių. Sumaniai, savarankiškai ir varlės mylinčiai mergaitei jis netrunka patikėti didžiąją paslaptį – iš protėvių paveldėtą gebėjimą pavirsti varle. Išgirdęs kvarksinčias varles ar su jomis susijusias kalbas, mokytojas ir pats staiga, kartais net prieš savo valią, tampa žalia, šokuojančia būtybe. Deja, tiek būti varle, tiek grįžti į žmonių pasaulį nėra taip paprasta, ypač kai šalia ratus suka mokyklos direktorius, galintis virsti gandrau... Sita įžvelgia šį pavojų ir gerai supranta, kad į varlę persikūnijęs mokytojas tampa silpnesnis už ją pačią. Todėl mergaitė ryžtasi rūpintis ne tik savimi, bet, padedama bendraklasio Vauterio, ir savo mokytoju.

Susidūrusi su iššūkiais Sita nesutrunka. Ji suvokia, kad gyvenimas dažnai pažeria įvairiausių netikėtumų, ypač tada, kai šalia esantys suaugusieji tampa maži ir pažeidžiami: besirūpinantis ir globojantis mokytojas virsta maža varlyte, galingas mokyklos direktorius atsiduria narve, o gyvūnus gelbstinti mama kartais pati elgiasi kaip „kvailelis oželis“. Taigi Sitai tenka pripažinti, kad silpnumas yra ne tik „varliška“, bet ir, ko gero, labai žmogiška savybė. Juk svarbiausia, kad niekam dėl to nebūtų gėda, o „sumazėję“ suaugusieji gebėtų priimti rūpestį ir pagalbos ranką, kurią ištiesia greta jų staiga „ūgtelėję“ mažieji.

filmo stilius: Fantazijos – tikrovės dalis?

Nereikėtų pamiršti, kad pagrindinė filmo mintis bei idėja perteikiama ne tik per istoriją ir atitinkamą scenarijų. Siekiant visavertiškai išreikšti idėją būtina sukurti ir tinkamą filmo stilių (parinkti erdves, apšvietimą, kameros rakursus, garso takelį ir t. t.).

Filmo „Tamsta Varlius“ režisierė Anna van der Heide prisipažįsta, kad nuo vaikystės ją žavi istorijos, kuriose tikrovė susipina su fantazijų pasauliu: „Žinoma, tu žinojai, kad maži berniukai negali atlikti magiškų triukų, svajonių fabrikai neegzistuoja, o mokytojai nepasiverčia varlėmis. Vis dėlto, istorijos būdavo pasakojamos taip įtikinamai, kad jomis buvo gana sudėtinga nepatikėti. Juk būtų tiesiog nuostabu, jei visa tai iš tiesų būtų tikra.“

Pasakodama Tamstos Varliaus istoriją, Anna van der Heide taip pat siekia žiūrovą įtikinti, kad stebuklai gali vykti tikrovėje ir tapti neatsiejama jos dalimi. Todėl filmo veikėjai – ne lėlės ar piešti herojai, bet aktoriai, kurie veikia ne animacijos pasaulyje, bet tikroviškoje aplinkoje – nedideliame Nyderlandų kaimelyje. Tiesa, kai kurios filmo erdvės turi išskirtinių bruožų (pavyzdžiui, Sitos namuose glaudžiasi įvairūs gyvūnai, o Vauterio namai dažnai skendi miltuose ir jo brolių riksmuose), tačiau jokiomis magiškoms savybėms nepasižymi. Filme „vaidinantys“ gyvūnai taip pat yra tikri, o ne sukurti kompiuteriu. Tad specialiaisiais efektais čia akivaizdžiai išsiskiria tik gandro atakos scena bei dauguma „virsmo scenų“ (pavyzdžiui, mokytojo ranka, virstanti varlės plaštaka, o akys – varlės akimis).

Tačiau kartais žmogaus persikūnijimas į gyvūną vaizduojamas tiesiog pasitelkiant **filmo montažą**. Pavyzdžiui, kai viename **filmo kadre** rodomas virsmo traukulių apimtas mokytojas, o kitame – varlė, „Tamstos Varliaus“ žiūrovas suvokia, kad mokytojas pavirto varle. Žinoma, ekrane matoma tikra varlė greičiausiai buvo nufilmuota kitoje aplinkoje ir tik vėliau jos vaizdas kompiuterine programa „patalpintas“ filmo erdvėje.

Visgi nei stebuklingi virsmai, nei veiksmo filmą primenanti gandro ataka nenustelbia filmo veikėjų jausmų. Juos galima suprasti ne tiek iš jų pasisakymų, kiek iš ilgiau rodomų aktorių veidų, gestų (**stambūs planai**) bei jų judesių (**vidutiniai ar bendri planai**). Nors skirtingų personažų jausmams būdingos skirtingos priežastys, visi jie (Sitos liūdesys dėl per menko mamos dėmesio, mokytojo susižavėjimas bendradarbe, jo šiluma ir dėmesys mokiniams ar mokyklos direktoriaus nepasitenkinimas mokytojo darbu) byloja, kad žmogus, ko gero, nepaliauja laukti stebuklų ir baimintis dėl blogio pergalės ne pasakose, bet čia pat esančioje tikrovėje.

diskutuo kime

Su mokiniais siūlome aptarti apačioje pateikiamus klausimus. Diskusijos trukmę pasirinkite pagal vaikų amžių.

Klausimai mokiniams:

- 1) Mokytojas Fransas pirmiausia Sita, o vėliau ir kitiems mokiniams atskleidžia savo dvejoją – žmogaus ir varlės – prigimtį. Mokiniai tokia mokytojo savybe nesibjauri ir jos neišsigąsta, kaip tik – saugo šią paslaptį, visuomet pasiruošę padėti jam grįžti į žmonių pasaulį. Kaip manote, kodėl jie taip elgiasi? Kas padeda jiems tikėti mokytoju? Kodėl jam ypač gelbsti Sita? (Kurie jos veiksmai ir kokios filmo erdvės padeda suprasti, kad jai labai patinka gyvūnai?)
- 2) Kaip manote, kaip jaučiasi mokytojas, kai vaikai jį gelbsti iš pavojingų situacijų? (Atsiminkite, kaip Sita ir Vauteris gaudo muses, o vėlai vakare rizikuodami įleidžia vieną į klasę.) Ar jam lengva priimti jų rūpestį ir pagalbą?
- 3) Ar jums yra tekę rūpintis vyresniu žmogumi? Pateikite pavyzdį ir papasakokite, kaip jautėtės jam / jai pagelbėdami? O kaip jautėsi vyresnis žmogus? Gal atsimenate, ką jis jums sakė?
- 4) Ar, jūsų nuomone, vaikai turi padėti suaugusiems? Kada? O kada reiktų į bėdą pakliuvusiam vyresniam žmogui kviesti kitų suaugusiųjų pagalbą? Pateikite pavyzdžių.
- 5) Ar vaikai gali pasirūpinti mokytoju(-a)? Kaip ir kada? Kaip manote, dėl kokių priežasčių jiems būtų smagu ja rūpintis, o dėl kokių priežasčių jie galbūt nenorėtų to daryti? Kas gali padėti vaikams pasitikėti mokytoju(-a) ir, atvirkščiai, mokytojiui – pasitikėti vaikais ir kurti draugystę?

Diskusiją su mokiniais siūlome tęsti pildant lentelę, kurios vienoje skiltyje įrašykite tai, kas, mokinių nuomone, filme išgalvota, o kitoje – tai, kas, jų manymu, tikroviška. Užpildę lentelę tęskite diskusiją, aptardami žemiau pateikiamus klausimus.

Išgalvota, stebuklinga	Tikra

- 6) Kaip manote, kodėl filmo režisierė Anna van der Heide papasakoti Tamstos Varliaus istoriją nusprendė vaidybinio, o ne animacinio filmu?
- 7) Jei filmas „Tamsta Varlius“ būtų animacinis, kaip pasikeistų jūsų užpildyta lentelė? Kas filme būtų tikra, o kas išgalvota?
- 8) Ar šiame filme yra daug specialiųjų efektų? Kaip manote, kada jie naudojami? Ar norėtumėte, kad jų būtų daugiau? Atsakymą pagrįskite.
- 9) Ar stebuklus, fantazijas galima sukurti tik specialiaisiais efektais? O gal jie slepiasi ir tikrovėje, mūsų kasdienybėje? Gal gyvenime nėra taip paprasta atskirti tai, kas tikra, nuo to, kas stebuklinga?

užduotys mokiniam

1 Meninis ugdymas, aplinkos pažinimas, biologija, bendrosios kompetencijos, kalbos

Kaip manote, ar „Tamstos Varliaus“ veikėją Sitą pradžiugintų „atminties žaidimas“ (anglų k. *memory game*), kuriame būtų pavaizduoti gyvūnų atvaizdai? Sukurkite tokį žaidimą.

- Pasiruoškite vienodo dydžio nespalvotų kartoninių kvadratėlių. Kiekvienas paimkite po du kvadratėlius ir ant jų nupieškite savo mėgstamo gyvūno atvaizdą. Nepamirškite, kad jūsų nupiešti du atvaizdai turi būti vienodi. Nupiešę korteles, padedami mokytojos, iš kartono sukurkite žaidimo dėklą: sugalvokite, kas ant jo bus parašyta ir nupiešta.
- Pasiruoškite keliais sakiniais papasakoti apie savo mėgstamą gyvūną (pvz., ką jis mėgsta veikti, kur gyvena, kuo minta, kur žiemoja, ar keičia kailį, odą ir pan.)
- Išdėliokite užverstas korteles ant stalo. Prieikite prie jo po vieną ir atverskite dvi korteles. Jei jums pavyko atversti dvi tokias pačias, pasidalinkite, ką žinote apie jose pavaizduotą gyvūną. Jei jūsų atverstos kortelės yra skirtingos, papasakokite apie du gyvūnus. Nesijaudinkite, jei apie kurį nors gyvūną neturite informacijos – jums pagelbės jį nupiešęs klasės draugas. Jei yra daugiau porų kortelių, ant kurių nupiešti tie patys gyvūnai (pavyzdžiui, dvi poros kortelių su šunų atvaizdais), pasistenkite apie juos papasakoti ką nors naujo.

2 Meninis ugdymas, aplinkos pažinimas, biologija, bendrosios kompetencijos

Pasiklausykite kompozitoriaus Šarlio Kamilio Sen Sanso (Charles Camille Saint-Saëns) kūrinio (siuitos) „Žvėrių karnavalas“ ištraukų. Ar žinote, kad kiekviena kūrinio dalis yra skirta vis kitam, karnavale dalyvaujančiam gyvūnui?

- Išklausę dvi šio kūrinio ištraukas, ant popieriaus lapo nupieškite gyvūną, kurį įsivaizduojate žingsniuojant, plaukiant, o gal skrendant, kai skamba Š. K. Sen Sanso muzika.
- Kitų trijų kūrinio ištraukų klausykitės sustoję į ratą. Kai tik išgirsite muzikos garsus, pamėginkite pamėgdžioti įsivaizduojamo gyvūno judesius.
- Atlikę užduotis, pasidalinkite įspūdžiais su bendraklasiais ir mokytoja(-u): ką išgirdote, įsivaizdavote, ką norėjo perteikti Š. K. Sen Sansas ir t. t.

3 Gimtoji kalba, meninis ugdymas, bendrosios kompetencijos, klasės valandėlė

Susėskite ratu ir pasirinkite vieną daiktą, pavyzdžiui, kamuolį. Pirmas bendraklasis, laikantis kamuolį ar kitą pasirinktą daiktą rankose, turi pradėti pasakoti „virsmy“ istoriją – pasakyti pirmą jos sakinį. Greta jo sėdintis klasiokas turi ją tęsti, pasakydamas antrą sakinį ir t. t. Istoriją pasakokite ratu tol, kol nuspręsite, kad jau sukūrėte jos pabaigą. Kiekviename sakinyje kamuolys ar kitas daiktas būtinai turi pavirsti į kitą daiktą ar gyvą būtybę, kurios dar nebuvo paminėjęs nė vienas klasės draugas. Pvz., istoriją, laikant kamuolį rankose, galima pradėti taip: „Vieną naktį apskritas kaip kamuolys mėnulis nusileido ant žemės“, – tuomet ją tęsti: – „Jis ėmė riedėti pakalne, įkrito į ežerą, o išnėrė iš jo pavirtęs didele apskrita žuvimi.“

Pasakodami neužmirškite, kad visi turime šaunių minčių ir idėjų. Tad, jei kai kuriems draugams seksis sunkiau, jų neskubinkite, kantriai palaukite. Jei draugas vis tiek nesugalvotų, tuomet galite jam pagelbėti ir pasiūlyti savo idėjų.

4 Bendrosios kompetencijos, dorinis ugdymas, socialinis ugdymas, kalbos

a) Pažvelkite į tris filmo „Tamsta Varlius“ kadrus. Diskutuokite klasėje, ar visuose juose naudojami **specialieji efektai**. Nuomonę pagrįskite.

b) Pažiūrėkite į apačioje pateiktas nuotraukas – pirmus filmo „Tamsta Varlius“ kadrus. Ką iš jų sužinome apie veikėją ir jos gyvenamąją vietovę?

Kaip manote, kodėl filmo režisierė Tamstos Varliaus istorijos neperkėlė į magišką vietovę, kitą planetą ar praėjusius laikus?

5 Bendrosios kompetencijos, dorinis ugdymas, gimtoji kalba, meninis ugdymas, klasės valandėlė

Prisiminkite pasaką, apsakymą, filmą ar kitą meno kūrinį (baleto ar teatro spektaklį, operą, fotografiją), kuriame išoriškai mažesnis ir silpnesnis padeda suaugusiam ir išoriškai stipresniam. (Pvz., paukštelis atneša raktą ir padeda įkalintai princesei pabėgti iš pilies kalėjimo.)

a) Pasidalinkite pavyzdžiais klasėje: apibūdinkite mažesniųjų savybes, jų poelgių svarbą, bendravimą su didesniais ir stipresniais bei kt.

b) Pažvelkite į apačioje pateiktą nuotrauką, kurioje vaizduojamas šungaudžių į narvą uždarytas ir labai dėl to liūdintis šuo. Susiskirstykite grupėmis po 4–5 ir sugalvokite istoriją, svarstydami: kaip šunelis ten pateko; kas ir kaip galėtų padėti jam išsilaivinti; ką jis nusprendė veikti ištrūkęs iš narvo. Kiekviena grupė sukurtą istoriją klasės draugams turi papasakoti 6–10 sakinių.

6 Aplinkos pažinimas, biologija, bendrosios kompetencijos

Pažvelkite į nuotraukas apačioje, kuriose pavaizduoti įvairūs gyvūnai. Kaip kairiajame stulpelyje vaizduojami gyvūnai susiję su gyvūnais dešiniajame stulpelyje? Suraskite gyvūnams iš kairiojo nuotraukų stulpelio poras dešiniajame ir sujunkite jas linija. Vienas gyvūnas gali turėti daugiau nei vieną porą. Gyvūnai porose gali kartotis: pvz., gandras gali būti susietas su varle ir pele. Surastas poras aptarkite klasėje.

BALTASIS GANDRAS

Šaltinis: https://lt.wikipedia.org/wiki/Baltasis_gandras

NAMINĖ PELĖDA

Šaltinis: <https://lt.wikipedia.org/wiki/Pelėda>

PILKASIS VILKAS

Šaltinis: https://lt.wikipedia.org/wiki/Pilkasis_vilkas

PAPRASTASIS SMAUGLYS

Šaltinis: https://lt.wikipedia.org/wiki/Paprastasis_smauglys

ŽMOGUS

MIŠKINĖ PELĖ

Šaltinis: https://lt.wikipedia.org/wiki/Miškinė_pelė

DIDŽIOJI KŪDRINĖ VARLĖ

Šaltinis: https://lt.wikipedia.org/wiki/Didžioji_kūdrinė_varlė

PAPRASTOJI ANGIS

Šaltinis: https://lt.wikipedia.org/wiki/Paprastoji_angis

MĖSINĖ MUŠĖ

Šaltinis: https://lt.wikipedia.org/wiki/Mėsinė_mušė

AVIS

Šaltinis: <http://lapigalviena.klaipieda.miesto-velnes-ale-1200>

Žodynėlis, skirtas šio filmo aptarimui

Animacija – kino rūšis, kurios filmuose vaidina ne žmonės (aktoriai), bet veikia nupiešti herojai arba lėlės (dažniausiai nulipdytos iš plastilino ar pagamintos iš kitų medžiagų). Šiuolaikiniai animacijos kūrėjai vis dažniau filmus kuria kompiuteriu, naudodamiesi įvairiomis kompiuterių programomis.

Ekranizacija – tai filmas, sukurtas pagal literatūros kūrinių (pasaką, romaną, apsakymą ir t. t.). Kitaip tariant, tai istorijos, kuri parašyta knygoje, papasakojimas judančiais vaizdais, jos perkėlimas į ekraną.

Filmo erdvė (anglų k. *settings*) – vieta (-os), kurioje rutuliojasi filmo veiksmas. Filmo erdvė gali būti išorinė (miestų gatvės, užmiesčio kraštovaizdžiai ir kt.) ir vidinė (patalpos įvairiuose pastatuose). Filmo erdvė gali būti natūrali, t. y. tikrovėje egzistuojanti vieta, arba dirbtinė. Dirbtinei erdvei sukurti naudojamos kompiuterio programos arba specialios dekoracijos (pvz., specialiai filmui laikinai sukonstruota pilis). Kuriant filmo erdvę, taip pat yra atsižvelgiama į laiką: paros metą ir metų laikus (pvz., ta pati vietovė labai skirtingai gali atrodyti saulėtą rytą ir apsiniaukusį vakarą).

Filmo kadras (anglų k. *film frame*) – tai nejudantis vaizdas, iš tokių kadrų sudaryti judantys vaizdai – filmai. Pvz., sukančias kino juostas, per vieną sekundę ekrane projektuojami 24 kadrai (nejudantys vaizdai). Filmo kadras turi ir antrąją reikšmę, kuri anglų kalba vadinama *film shot*. Vartojamas antrąja reikšme filmo kadras apibūdina nenutrūkstamą filmavimą nuo kameros įjungimo momento iki jos išjungimo. Kadrai gali būti ilgos trukmės – **ilgi kadrai** ir trumpos trukmės – **trumpi kadrai**.

Filmo montažas – tai filmo kadrų atrinkimas ir sudėliojimas į vieną seką, kuri galiausiai ir sudaro filmą. Montažas yra techninis ir kūrybinis filmo postprodukcijos procesas. Jis veikia filmo nuotaiką, ritmą, struktūroja pasakojimą. Montuojant filmą, yra atliekamas filmo vaizdo ir garso montažas.

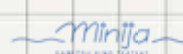
Filmavimo planas – tai atstumas nuo kameros iki objekto (daikto, žmogaus), kurį filmuojame. Filmų kūrėjai, norėdami atskleisti vidinę herojaus būseną ir parodyti jo išgyvenimus, dažniausiai filmuoja iš labai arti, tai yra renkasi **stambų planą**. Įprastas stambus planas – veikėjo veidas beveik per visą ekraną. Stambus planas taip pat naudojamas, siekiant kokią nors daiktą parodyti iš labai arti. (Dažnai stambiu planu vaizduojamas daiktas ar jo dalis, kuri kelia grėsmę filmo veikėjams.) Norėdami pavaizduoti kelių žmonių pašnekesį ar žmogų „iki pusės“, kūrėjai naudoja **vidutinį planą**. Jeigu norima nufilmuoti didelę erdvę (pvz., pievą, namą, kaimą, miestelį) arba filmo herojų iš toli, renkamosi **bendrą planą**.

Specialieji efektai yra naudojami, kai siekiama sukurti tikrovėje neegzistuojančius daiktus ar būtybes, priversti judėti nejudančius objektus, pavaizduoti tam tikras oro sąlygas (pvz., sniegą) ar nufilmuoti scenas, kurios gali būti pavojingos filmavimo grupės narių ir aktorių gyvybei. Specialieji efektai gali būti kuriami per filmavimą (pvz., sprogimo scenos, kaskadiniai triukai) arba jį baigus (pvz., animaciniai piešti veikėjai, vaikščiojantys po nufilmuotą tikrovėje egzistuojantį mišką). Specialieji efektai, sukurti filmavimui pasibaigus, vadinami **vaizdo efektais**.

Projekto rengėjas:

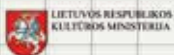

Projekte dalyvaujantys kino teatrai:

Varėnos
kultūros centro
kino ir parodų salė

Projektą iš dalies finansuoja:

Projekto informacinis rėmėjas:

www.mokausiiskino.lt

© „Skalvijos“ kino centras, 2016

© Mokausi iš kino, 2016